

Kazimierz Malinowski

Co wnosi nowego ustawa o ochronie dóbr kultury i o muzeach?

Ochrona Zabytków 15/2 (57), 3-10

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CO WNOSI NOWEGO USTAWA O OCHRONIE DÓBR KULTURY I O MUZEACH?

Ustawa o ochronie dóbr kultury i o muzeach jest aktem bardzo doniosłym, dotyczy bowiem zabezpieczenia dziedzictwa kulturalnego narodu. „Zachowanie dziedzictwa kulturalnego“, jak to stwierdza międzynarodowa konwencja z 1954 r. ratyfikowana przez Sejm PRL w 1956 r. „posiada wielkie znaczenie dla wszystkich narodów świata“, a „szkody wyrządzone dobrom kulturalnym, do jakiegokolwiek należałyby one narodu, stanowią uszczerbek w dziedzictwie kulturalnym całej ludzkości“.

Idea zabezpieczenia zabytków nie jest nowa. W starożytności zadokumentowała się utworzeniem, po dziś dzień sławnego, muzeum aleksandryjskiego, w średniowieczu zaś zbiorami książąt burgundzkich. W czasach odrodzenia, kiedy dzieło sztuki i jego twórca zyskały należyłą rangę, podjęta została sprawa ochrony prawnej. Prekursorem w tym względzie były Włochy i Polska. We Włoszech historyczne znaczenie ma opracowany przez Rafaela plan restauracji starego Rzymu i projekt zarządzenia chroniącego zabytki przed niszczeniem, grabieżą i wywozem; w Polsce — traktat znakomitego prawnika, Jakuba Przyłuckiego, który jako pierwszy w Europie zażądał aby w czasie wojny chronione były od wszelkich szkód zabytki piśmiennictwa i wybitnych artystów“.

W okresie oświecenia zasada ochrony dóbr kultury była przyjęta przez wszystkich teoretyków prawa. W ciągu XIX w., który prof. Dobrowolski słusznie nazywa wiekiem muzealnic-

stwa, idea zabezpieczenia dziedzictwa kulturalnego zyskała powszechne uznanie. Nie dziw więc, że naruszenie tych zasad przez Prusy w wojnie 1870/71 r. spotkało się z ostrą reakcją opinii europejskiej i słowami potępienia ze strony Karola Marksa. Na tym tle zrozumiałe też jest, że w konwencjach o prawach wojny z przełomu XIX i XX w. liczne artykuły zapewniają ochronę zabytków i że w tym samym czasie wydane zostały w wielu krajach ustawy o ochronie i opiece państwowej nad zabytkami.

Ochrona zabytków w Polsce sięga, jak wiadomo, czasów stanisławowskich. Znane są zaśługi pierwszych inwentaryzatorów z połowy XIX w. i zabiegi grona konserwatorskiego w czasach zaborów. Pierwszy dokument prawny w Polsce niepodległej datuje się z 1918 r. Następnym było rozporządzenie o opiece nad zabytkami z 1928 r., które w swoim czasie było bardzo poważnym osiągnięciem, stwierdzało bowiem nadrzędność wartości zabytkowych nad interesem właściciela, ustalało prawo państwa do ingerencji w wypadkach zagrożenia, przewidywało sankcje karne, zapewniające skuteczność działania ustawy.

Przy opracowywaniu rozporządzenia z 1928 r. wykorzystano akty prawne jakie wydane zostały we Włoszech i w Austrii. Projekt ustawy włoskiej, datujący się z 1868 r. zatwierdzony został w 1902 r. Przez trzydzieści lat parlament opierał się uchwaleniu ustawy, bo mimo zasadniczej aprobaty dla intencji wnioskodawców,

trudno było deputowanym kapitalistycznym zgodzić się na ograniczenie praw własności. W ustroju kapitalistycznym kiedy dyspozycja własnością była świętym prawem posiadacza, wszelkie ograniczenia musiały budzić sprzeciw lub zastrzeżenia. Mimo to ograniczenia takie zostały przeprowadzane z daleko idącą ingerencją państwa. Przykładem tego poza rozbudowaną ustawą włoską, zmienioną i rozszerzoną w 1939 r., może być ustawodawstwo francuskie opierające się na ustawie o zabytkach z 1913 r., przepisy prawne Austrii, dla których zasadnicze znaczenie ma ustawa o ochronie zabytków z 1923 r. oraz ustawodawstwo belgijskie z ustawą o ochronie zabytków i krajobrazu z 1931 r., które jest podsumowaniem przepisów wydawanych już od 1824 roku.

We wszystkich tych dokumentach prawnych występuje zasada uznania zabytku za przedmiot szczególnej ochrony. Zakres działania obejmuje zarówno zabytki nieruchome jak i ruchome ze względu na ich wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ochrona polega na zabezpieczeniu przed zburzeniem, dewastacją lub przebudową oraz przed nielegalnym wywozem za granicę. Ochronę sprawują specjalne organa powołane z mocy ustawy. Do zabezpieczenia zabytku zobowiązani są właściciele i państwo w szczegółowo określonych wypadkach i przy zachowaniu na ogół skomplikowanej procedury.

W ustawodawstwie kapitalistycznych państw, chociaż mowa jest o interesie publicznym nie znany jest problem społeczno-dydaktycznego wykorzystania zabytku, nie uwzględnione są zagadnienia aktywizacji zabytku i jego włączenia do współczesnego życia, nie znany też jest problem społecznej opieki nad zabytkami. Te zagadnienia wprowadza dopiero ustawodawstwo państw socjalistycznych i polska ustawa z 1962 roku.

Związek Radziecki już w okresie rewolucji roztoczył skuteczną ochronę nad zabytkami. Dzięki odrzuceniu dogmatu własności zabytki posiadające wartość artystyczną i historyczną przejęte zostały pod opiekę władzy rządu robotniczego i włościańskiego. Dzięki zaś przyjętemu prawu samookreślenia narodów wydany został pamiętny dla nas dekret, podpisany przez Lenina 24 stycznia 1918 r., dotyczący zwrotu

przedmiotów mających historyczną lub artystyczną wartość dla narodu polskiego. Obydwie decyzje mają zasadnicze znaczenie dla sytuacji prawnej zabytku w stosunkach wewnętrznych i międzynarodowych. Dla ustalenia przepisów działających w obrębie Związku Radzieckiego podstawowym dokumentem jest uchwała Rady Ministrów ZSRR z roku 1948 i ustawa z nią związana. W stosunkach międzynarodowych stanowisko Związku Radzieckiego zajęte w wymienionym dekreście znalazło wyraz w Konwencji Haskiej 1954 r. m.in. w ustępie cytowanym na początku tego artykułu.

Uchwała radziecka z roku 1948 wykazuje głębokie zrozumienie Rady Ministrów dla spraw ochrony zabytków i troskę o ich utrzymanie, ochronę i właściwą konserwację. Ustawa orzeka, że „Wszystkie znajdujące się na terytorium Związku Radzieckiego zabytki kultury, posiadające wartość naukową, historyczną lub artystyczną stanowią nietykalną własność całego narodu i znajdują się pod ochroną państwa“. Ustawa obejmuje zabytki architektury i sztuki, zabytki archeologiczne i historyczne. Wśród zabytków architektury uwzględnione są również zespoły uznane za rezerваты a dokoła zabytków jednostkowych przewiduje się tworzenie „stref ochronnych“. Wśród zabytków historycznych szeroko uwzględnione są miejsca i dokumenty związane z najnowszymi czasami: wojną domową, wojną ojczyźnianą, budownictwem socjalistycznym, z działalnością działaczy państwowych, politycznych, ludzi nauki, sztuki i techniki. Sprawie użytkownictwa poświęcono wiele uwagi. Ustawa dzieli pod tym względem zabytki architektoniczne na 3 grupy: na takie, które nie mogą być użytkowane dla celów praktycznych; takie które mogą być użytkowane, lecz jedynie jako pomieszczenia dla instytucji naukowych, muzeów i wystaw przy zachowaniu ich historyczno-artystycznego wyglądu, otoczenia i dekoracji wnętrza, oraz na takie, które mogą być użytkowane dla celów gospodarczych bez szkody dla ich stanu i ich wartości historyczno-artystycznej. Kierownicy instytucji, które użytkują zabytki „ponoszą pełną odpowiedzialność za utrzymanie ich w należyłym stanie, przeprowadzanie remontów we właściwym czasie i za organizację należytej nad nimi ochrony“. Organizacja i nadzór nad ochroną po-

wierzone są organom centralnym i terenowym przy udziale Akademii Nauk, Akademii Architektury i Akademii Sztuki. W ten sposób w sprawę ochrony zabytków włączony jest szeroki aktyw i to nadaje społeczny charakter całej akcji.

Podobnie reguluje te sprawy czeskosłowacka ustawa o zabytkach kultury z 1958 r. akcentując we wstępie społeczną użyteczność zabytków. Zabytki są chronione przez państwo przy udziale szerokiego aktywu obywateli, których powinnością jest współdziałanie w ochronie zabytków jako obiektów „stanowiących dowód historycznego rozwoju społeczeństwa, jego sztuki, techniki, nauki i innych dziedzin ludzkiej pracy i życia“. Czeskosłowacka ustawa o zabytkach kultury przewiduje „rezerwy zabytkowe“ i „pasma ochronne“. W sprawie utrzymania zabytków ustawa postanawia, że: „Właściciel zabytku powinien własnym kosztem dbać o jego zachowanie“. Zabytek może być użytkowany w sposób zgodny z zasadami opieki nad zabytkami. Zabytki muszą być udostępniane. Wywóz zabytków jest zabroniony. Ochrona zabytków podlega Ministerstwu Szkolnictwa i Kultury. Organem fachowym jest Państwowy Instytut Opieki nad Zabytkami i Ochrony Przyrody. Poza fachową służbą, powoływaną spośród historyków sztuki i architektów, przewidziani są konserwatorzy honorowi.

W Niemieckiej Republice Demokratycznej rozporządzenie z 1961 r. podkreśla, że zabytki należą do kulturalnego dziedzictwa narodu. Podobnie jak w ustawie czeskosłowackiej i radzieckiej uwypuklona została myśl o społecznej funkcji zabytku. Nadzór powierzony został Ministerstwu Kultury. Organem fachowym jest Instytut Ochrony Zabytków.

Wszystkie omówione akty prawne posiadają wiele elementów wspólnych. Odnosi się to przede wszystkim do zasadniczych założeń idei ochrony dóbr kultury.

Różnice występują, gdy chodzi o zakres działania i funkcje społeczne zabytków. Każdy akt ma też odrębną formę legislacyjną i schemat organów opieki, które zależą od stosunków prawnych danego kraju i tradycji norm wydawanych w sprawie ochrony zabytków. Z tego powodu zachodzą trudności w porównywaniu ustaw różnych krajów i przeszkody w przenie-

sieniu nawet słusznych skądinąd przepisów na inny teren.

Ustawa polska o ochronie dóbr kultury i o muzeach, uchwalona przez Sejm P.R.L. w dniu 15 lutego 1962 r., również nawiązuje do poprzedniego aktu regulującego te zagadnienia. Zachowuje z niego te postanowienia, które stały się normą respektowaną w praktyce administracyjnej i w poczuciu prawnym obywateli. Przyjmuje również założenia układu i niektóre sformułowania natury technicznej. Poza tym jednak ustawa zawiera tak dużo nowych postanowień, że nie może być traktowana jako poprawione i uzupełnione wydanie rozporządzenia z 1928 r.

Na te zmiany złożyły się, przede wszystkim, nowe postulaty i myśli, które są konsekwencją nowego ustroju i socjalistycznej postawy.

Ustawa wprowadza przede wszystkim nowe ujęcie wartości zabytku jako składnika społecznego życia społeczeństwa socjalistycznego. Traktuje go jako czynnik aktywny w życiu kulturalnym narodu i jako element jego rozwoju i postępu.

Zgodnie z tą zasadą zostały w ustawie bardzo zaakcentowane zadania udostępnienia całemu społeczeństwu dział o wartości historycznej, artystycznej i naukowej.

Ustawa kodyfikuje ten fakt, nadaje mu właściwą rangę przez zaakcentowanie w szergu artykułów sprawy udostępnienia. Mało tego — rozszerza dotychczasowy stan rzeczy nowymi postanowieniami, które dają perspektywę dalszego praktycznego rozwoju idei udostępnienia zabytków i zbiorów muzealnych oraz upowszechnienia wiedzy o nich. Specjalnie wprowadzony rozdział postuluje i określa zadania na tym odcinku i daje konkretne możliwości działania przez kadrę przewodników terenowych.

Całkowicie nową ideą skonkretyzowaną w nowej ustawie jest postulat społecznie celowego wykorzystania obiektów zabytkowych. Realizacja tego postulatu została zabezpieczona przez rozdział mówiący o użytkownictwie zabytków. Stwarza on podstawy do wykorzystania zabytkowej architektury dla potrzeb gospodarki narodowej, jako pomieszczeń przeznaczonych dla celów mieszkaniowych, szkolnictwa, opieki społecznej i zdrowia, urządzeń kulturalnych, turystyki i wczasów oraz administracji — ogólnej

i gospodarczej. Postanowienia ustawy rozszerzone istniejącymi już uchwałami Rady Ministrów dotyczącymi pomocy dla użytkownika obiektów zabytkowych, stanowiąc będą zachętę do włączenia martwych do niedawna obiektów w nurt współczesnego życia.

Nowa ustawa różni się ponadto od poprzedniej i tym, że stwarza szeroką bazę społeczną dla spraw ochrony zabytków. Już w inwokacji znalazło wyraz istotne stwierdzenie, iż ochrona dóbr kultury jest powinnością wszystkich obywateli. W następstwie tego podkreślona została rola rad narodowych i to nie tylko wojewódzkich ale również innych szczebli — zarówno w zakresie ochrony zabytków, jak i muzealnictwa, Ustawa wprowadza przy tym poza zadaniami o charakterze administracyjnym również udział rad narodowych jako aktywnego opiekuna zabytków, który spełniać będzie rolę inicjatora opieki nad obiektami powiatu czy gromady, zasługującymi na trwałe zachowanie i wykorzystanie do celów wychowawczych i dydaktycznych.

Drugim kręgiem bazy społecznej będą społeczni opiekunowie zabytków, rekrutujący się z pojedynczych osób, organizacji, szkół lub zespołów wszelkiego rodzaju. Organizacja opie-

kunów społecznych, oparta o Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, spełnia już dziś poważną rolę, zwielokrotnia bowiem możliwość działania służby konserwatorskiej w zakresie opieki nad zabytkami, a z drugiej strony skutecznie pośredniczy w eksploatacji wychowawczych walorów zabytków przez bezpośrednie związki z masową turystyką. Dotychczasowe rezultaty działania opiekunów społecznych dały podstawę do wprowadzenia do ustawy odznaczenia za zasługi położone dla ochrony dóbr kultury.

Ustawa bierze też pod uwagę kolekcjonerstwo jako naturalnego sojusznika w zabezpieczeniu dóbr kultury. Odrębne postanowienia zapewniają kolekcjonerom opiekę ze strony państwa i muzeów. Są wyrazem uznania dla ich pożytecznej działalności i stwarzają możliwość współdziałania z placówkami publicznymi, rozszerzając na tej drodze aktyw ochrony zabytków.

Poza tymi zasadniczymi innowacjami, ustawa zawiera wiele nowych sformułowań i przepisów, które należy szczegółowiej omówić, analizując poszczególne rozdziały.

I

W przepisach ogólnych nowy jest art. 1, który w charakterze inwokacji angażuje w sprawę ochrony dóbr kultury zarówno państwo, jak i wszystkich jego obywateli. Artykuł ten stwierdza fakt, że sprawa ta stała się przedmiotem troski ogółu. Tej trosce nadaje rangę uprawnień.

Art. 2 określa definicję przedmiotu. Ważne w niej jest podkreślenie znaczenia zabytku dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego, z czego wynika konieczność uwzględnienia dzieł współczesnych, które powinny być zachowane o ile stanowią szczególne osiągnięcie naszych czasów.

Art. 3 jest rozwinięciem poprzedniego. Mówi o celach ochrony dóbr kultury, nie poprze-

staje na sferze zainteresowań naukowca, ale wprowadza kryteria społecznego pożytku — społecznie celowego wykorzystania i udostępnienia z podkreśleniem znaczenia dobra kultury dla rozwoju narodowej i jego roli w społeczności socjalistycznej.

Druga część artykułu jest technicznym dopełnieniem pierwszego ustępu. Odpowiada na pytanie, na czym polega ochrona dóbr kultury i jakie są drogi ich zabezpieczenia.

W pierwszych trzech artykułach są więc zawarte główne założenia ustawy, które rozpracowane są w następnych, bardziej szczegółowych rozdziałach.

II

Drugi rozdział mówi o przedmiocie ochrony prawnej. Przede wszystkim wyjaśnia różnicę między pojęciem dobra kultury i pojęciem za-

bytku. Pojęcia te wprowadzono nie tylko dlatego, że Konwencja Haska z 1954 r. mówi o dobrach kulturalnych, a tradycja nasza spopulary-

zowała termin zabytku, ale z tego powodu, że dopiero zastosowanie dwu pojęć oddaje faktycznie istniejącą dwustopniowość prawną.

Dobro kultury jest pojęciem szerszym, „zabytek“ zaś to dobro kultury, które zostało zarejestrowane, a więc po dokonaniu urzędowej weryfikacji uznane za przedmiot prawa z wszystkimi konsekwencjami ustalonymi ustawą. W ten sposób została usunięta dawna niejasność terminologiczna i legislacyjna.

W drugiej części II rozdziału podane są grupy obiektów, wydzielone według dyscyplin. Podział jest w ten sposób bardziej precyzyjny, co było tym bardziej konieczne, że poszczególne rodzaje obiektów są podane przykładowo.

Do zakresu objętego rozporządzeniem z 1928 r. dodano w grupie dokumentów historycznych „miejsca upamiętnione walką o niepodległość i sprawiedliwość społeczną, obozy zagłady oraz obiekty związane z ważniejszymi wydarzeniami historycznymi...“. Objęte więc

zostały fakty najbliższej nam przeszłości, związane z powstaniem i historią Polski Ludowej. W grupie kultury materialnej uwzględniono również obiekty z dziedziny techniki, jeżeli wiążą się z ważnymi etapami postępu technicznego. Na uwagę zasługuje również to, że zakresem ustawy objęto kolekcje, doceniając słusznie ich szczególną wartość jako zespołów świadomie ukształtowanych. Nowy jest również ustęp uwzględniający warsztaty pracy twórców i działaczy. W ten sposób nadano ochronie zabytków zakres żywy i aktualny.

Omawiany artykuł odnosi się zarówno do obiektów terenowych jak i muzealnych, archiwalnych i bibliotecznych.

Art. 6. wyodrębnia obiekty o szczególnej wartości, jako „pomniki historii“. Termin ten wybrano dlatego, że wchodzi tu w rachubę nie tylko pomniki architektury i kultury, ale również obiekty o znaczeniu wyłącznie historycznym np. dawny obóz w Oświęcimiu.

III

W rozdziale III, dla zabezpieczenia jednolitości działania w zakresie ochrony dóbr kultury i muzealnictwa, nadano Ministrowi Kultury i Sztuki rolę instancji zwierzchniej. Ten stan istniał już w okresie międzywojennym.

W zakresie ochrony dóbr kultury wymieniono w art. 8 organa fachowe, sprawujące te funkcje. Chodzi tu o jednostki merytorycznie odpowiedzialne za stan zasobu zabytków w Polsce.

W zakresie muzealnictwa określone są jedynie instancje bezpośredniego nadzoru. Organizacja merytoryczna muzeów ujęta jest w odrębnym rozdziale. Zestawienie instancji nadzoru określa jednocześnie, że muzea mogą być placówkami rad narodowych wszystkich szczebli, wszystkich resortów i urzędów centralnych oraz organizacji społecznych. Nie są więc wyłącznie

podporządkowane Ministerstwu Kultury i Sztuki.

W art. 10 ustawa wprowadza zasadę kolegialności na szczeblu centralnym i w instancjach terenowych. Organa opiniodawcze łączą problematykę obu dyscyplin — konserwatorstwa i muzealnictwa.

W art. 11 i 12 ustawa przewiduje wykonywanie pewnych czynności służby konserwatorskiej przez muzea i przez prezydium rad narodowych, w których nie powołano konserwatorów. W ten sposób rozszerza się możliwości działania zbyt szczupłej kadry konserwatorów.

Udział rad narodowych jako instancji sprawującej bezpośredni nadzór nad większością muzeów, został podkreślony i rozszerzony przez otwarcie możliwości powoływania w powiatach placówek konserwatorskich.

IV

Także w następnym rozdziale, chociaż dotyczy technicznej sprawy rejestracji dóbr kultury, ustawodawca przewidział udział rad narodo-

wych niższego szczebla. Polega on na inicjatywie zgłaszania do rejestru dóbr, które powinny mieć prawną ochronę.

W ten sposób dzięki artykułom 11 i 13 rady narodowe powiatów, miast, miasteczek i gromad zostały wciągnięte do bezpośredniego udziału i zainteresowane wykonaniem powinności obywatelskiej w stosunku do naszego dziedzictwa kulturalnego.

Rozdział V, dotyczący zakresu ochrony zabytków, jest najbardziej rozbudowany (20 artykułów). W nim zawarte są główne normy zabezpieczenia.

Dwa pierwsze artykuły (18 i 19) mówią o kontroli stanu zabytku w miejscu przechowywania i o prawie znakowania. Następny artykuł dotyczy ochrony zabytków urbanistycznych przy współdziałaniu władz konserwatorskich i budowlanych. Te artykuły jak i grupa następnych (21—24) które dotyczą warunków prowadzenia robót przy zabytkach, powtarzają w zasadzie postanowienia z 1928 r. Jako ważne „novum“ wprowadzono sprawę kwalifikacji kierownika robót konserwatorskich (art. 21.2), sprawę finansowania prac wykopaliskowych na terenach wielkich inwestycji budowlanych (art. 23.5) i ważne postanowienia, że wykopaliska i znaleziska stanowią własność państwa, przy czym przewidziano, że znalazca może otrzymać nagrodę (art. 24 1 i 3).

Następna grupa artykułów dotyczy obowiązków właścicieli zabytków. Obowiązki te polegają przede wszystkim na dbałości o ich zachowanie. W stosunku do zabytków ruchomych wprowadzono dwa nowe postanowienia: jedno otwiera możliwość szerszego udostępnienia obiektów niemuzealnych, wprowadzając zasadę wypożyczania ich na wystawy na 6 miesięcy w ciągu 5 lat, drugie wprowadza szereg uprawnień dla właścicieli zabytków zarejestrowanych

W rozdziale o użytkowaniu wprowadzono problem nowy i bardzo ważny dla zachowania i wykorzystania substancji zabytkowej. Postanowienia tego rozdziału określają obowiązki użytkowników, pozwalają zmieniać użytkowni-

W innych artykułach tego rozdziału mowa jest o trybie dokonywania wpisu do rejestru zabytków. Wciągnięcie do rejestru należy do funkcji wojewódzkiego konserwatora zabytków. Skreślenie z rejestru wymaga zgody Ministra Kultury i Sztuki.

V

z ich inicjatywy. Mówi się w nim o konserwacji na koszt państwa, o zwolnieniu od podatku od nabycia i o zabezpieczeniu przed wywłaszczeniem (art. 26). Te postanowienia podyktowane są intencją roztoczenia opieki państwowej nad kolekcjonerstwem.

Dalsze artykuły, (27—32) wymieniają rodzaje prac i robót przy zabytkach, które wymagają zezwolenia konserwatora (art. 27) i środków działania w wypadku prowadzenia robót bez lub wbrew zezwoleniu (art. 28 i 29) oraz przepisy dotyczące przeprowadzenia robót z polecenia konserwatora (art. 30—32). Wśród tych przepisów ważne są nowe wprowadzone postanowienia o pokrywaniu kosztów konserwacji obiektów państwowych, sfinansowaniu ze środków państwowych robót przy obiektach niepaństwowych, o zabezpieczeniu wierzytelności państwa za te roboty na zasadach ustawy o remontach budynków mieszkalnych i o możliwości udzielania dotacji bezzwrotnej.

Artykuły 33—35 przewidują w jakim trybie może nastąpić wywłaszczenie zabytku. Środek ten może być zastosowany, gdy właściciel nie zabezpiecza obiektu, albo jeżeli interes państwa wymaga przejęcia zabytku o szczególnej wartości w celu jego udostępnienia. Art. 37, powtarza postanowienia z 1928 r. o tymczasowym zajęciu zabytku w wypadku uzasadnionego zagrożenia.

VI

ka niedbałego i dają delegację do wprowadzenia ulg dla właściwych użytkowników obiektów zabytkowych, co już częściowo zostało wykonane uchwałą Rady Ministrów Nr 102 z 1957 r.

VII

W sprawie wywozu za granicę przyjęto dotychczas obowiązujące zasady. Od zakazu wywozu zwolnione są dzieła artystów żyjących i inne wykonane po 1945 r. Zaświadczenia, że obiekt nie jest zabytkiem wydają konserwatorzy, Biblioteka Narodowa i Naczelna Dyrekcja

Archiwów — zależnie od rodzaju przedmiotu. Zezwolenia na wywóz zabytku udziela Minister Kultury i Sztuki. Stać się to może w wypadku wyjątkowym, po zaopiniowaniu wniosku przez Radę Kultury i Sztuki.

VIII

Rozdział o muzeach określa zakres działania i zadania muzeów. Dla zabezpieczenia rozwoju sieci i działalności muzealnej wprowadza obowiązek zabezpieczenia środków na prowadzenie muzeów, uprawnienia Ministra Kultury i Sztuki do ingerencji przy wydawaniu statutów i do ustalania planów rozwoju sieci i działalności

muzeów, założeń organizacyjnych muzealnictwa i zasad gospodarki muzealiami. Ustawa określa ponadto zasady organizacyjne muzeów, oparte o jednoosobowe kierownictwo i radę muzealną. Ostatni artykuł (54) pozwala na tymczasowe zajęcia muzeum, jeżeli nie wypełnia zadań przewidzianych w ustawie lub statucie.

IX

Rozdział o kolekcjach dotyczy zbiorów prywatnych, zbiorów przyzakładowych placówek naukowych itp. Rozdział ten ustala przede wszystkim uprawnienia kolekcji zarejestrowa-

nych, stanowi więc bodziec dla rozwoju kolekcjonerstwa jako naturalnej bazy muzealnictwa publicznego.

X

Rozdział o muzealiach został wprowadzony w tym celu, aby zabezpieczyć majątek narodowy zgromadzony w muzeach. Mówi więc o obowiązku inwentaryzacji i przepisach, które wydane będą dla ustalenia warunków przenosze-

nia muzealiów w różnych okolicznościach oraz o pierwszeństwie muzeów przy zakupach w antykwariatach i możliwości nieodpłatnego przekazywania muzeom obiektów stanowiących własność państwa lub społeczną.

XI

Tak jak poprzednie trzy rozdziały wiążą się z działalnością służby konserwatorskiej z tytułu nadzoru, jaki sprawuje Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków i woj. konserwatorzy zabytków nad muzeami, kolekcjami, antykwariatami i ruchem muzealiów, tak też rozdział o udostępnianiu i upowszechnianiu dotyczy zabytków terenowych na równi z zabytkami zgromadzonymi w muzeach i na wystawach. Przez wprowadzenie tego rozdziału raz jeszcze zaakcentowano znaczenie spraw popularyzacji

wiedzy i wykorzystania waloru wychowawczego wszystkich dokumentów przeszłości. W rozdziale tym, poza ogólną dyrektywą, wprowadza się zasadę udostępniania obiektów zamkniętych i zasadę nadzoru nad działalnością przewodnika. W ten sposób ustawa rozszerza zasięg udostępniania o jeszcze jedną grupę obiektów dotychczas niedostępnych i rozszerza działalność oświatową i popularyzacyjną na wszystkie zabytki rozrzucone w całym kraju.

XII

Te same cele ma również na uwadze rozdział o społecznej opiece nad zabytkami, który sankcjonuje pozytywną, po wojnie zainicjowaną akcję i nadaje jej właściwą rangę. Opiekunowie społeczni spełniają bowiem wielostronne zadania: wzbudzają zainteresowanie dla historii regionu, pobudzają zdrowy regionalizm i ambicje lokalne, mobilizują władze i ludność miej-

scową do pomocy i czynów społecznych, przy zabezpieczeniu obiektów i wielokrotnie przyczyniają się swoimi poszukiwaniami do odtworzenia interesujących faktów historycznych. Zasługi ich są niewątpliwe, stąd przewidziana została w ustawie odznaka dla działaczy zasłużonych w tym względzie.

XIII

Ustawę kończą przepisy karne, które są konieczne dla zapewnienia skuteczności norm przewidzianych ustawą. Wymiar kar został

ustalony według szkodliwości przewinienia, zgodnie z ogólnie obowiązującymi w tym względzie przepisami¹.

XIV

W przepisach przejściowych i końcowych znosi się m. in. rozporządzenie o opiece nad zabytkami z 1928 r. i ustawę o opiece nad muzeami publicznymi z 1933 r. oraz dekret o rejestracji zabytków z 1946 r. Pierwsze dwa akty zastępuje nowa ustawa, a dekret traci moc dlatego, że rejestracja przymusowa zostaje zastąpiona rejestracją dobrowolną.

Ustawa przewiduje szereg zarządzeń wykonawczych, które sprecyzują sposób i tryb realizacji jej postanowień. Całość stanowić będzie zwarty i konsekwentny kodeks przepisów i

środków działania w zakresie ochrony dóbr kultury.

Uchwalona jednogłośnie ustawa zamyka ważny etap historii opieki nad zabytkami w Polsce. Jest podsumowaniem idei o jakie w nowych warunkach państwa socjalistycznego wzbogaciła się koncepcja ochrony zabytków, jest drogowskazem dla dalszej działalności w służbie potrzeb współczesnej kultury i nauki.

doc. dr Kazimierz Malinowski
Ośrodek Dokumentacji Zabytków
Warszawa

¹ Rozdział ten został szerzej omówiony przez Wacława Sieroszewskiego w artykule p.t. „Odpowie-

działność karna w ustawie o ochronie dóbr kultury” („Palestra” nr 3—4, marzec—kwiecień 1962 r.).